

LAUAXETA OMENDUZ: NIK NEUK EZ DUT ZALANTZA **IZPIRIK**

Edorta Jimenez idazleak Ataramiñe'05 literatura koadernoetan argitaratua

“Esteban Urkiaga Basaraz-ek, ezizen literarioz Lauaxeta, karguz Eusko Gudarosteko komandantea, jardunez abertzaletasunaren sustatzailea eta zirikatzailea, halako batean gerrako preso egoeraz eta faxista matxinatuen iritziz errebelde, heriotzako itxarongelan egin zituen bere bizitzako azken berrogei egunak. Hain zuzen ere, epaitu zutenetik geroztikakoak. Epaiketa 1937ko maiatzaren lehenengoetan izan zelarik, eta zigorraren berri noiz eman zioten zehatz-mehatz ez badakigu ere, hilaren 15an iritsi zen Generalisimo haren kuartelaren oniritzia. Sententzia bete zedin falta zen azken urratsa, teoriarik. Haatik, eta kondenatuak latzagoak paira zituzan edo, truke ahaleginetan entreteniturik ukan zuten haren gogoak, harik eta amore eman zuten arte. Esteban Urkiaga Basaraz, ezinez literarioz Lauaxeta, heriotza eman ziezaioten eskatzera igaro zen.

Ez dirudi asko garenik, ez, Lauaxeta poeta eta Esteban Urkiaga Basaraz, heriotzako itxarongelan berrogeitaz egunak eman zituen komandantea, ezinbestez biak batera gogora ekarri nahi ditugunak. Erosoa ez da, benetan.

Halaxe irakurri ahal izan dugu *Territorios* izeneko kultura gehigarrian harako lan hura, poetari buruzkoa, zeina irakurriz inork ezin baitu jakin zein aldetan borrokatu zen Lauaxeta, ezta zein aldetan eman zioten heriotza, ezta ere hori nork eman zion. Lanaren sinatzaileak, fusilatua – fusilatu egin zutenentz esan barik- gerrako biktima izendatu du, eta, horra egungo egoeran ardura duen bakarra; gerran biktimak izaten direla, eta biktima, to!, denak elkarren parekoak. Gerra eragileez-eta, hitz erdirik ere ez. Zein lan ederra, zinez, eskola porrota pairatu ez duten gazteentzat. Horiexentzat, bai, ze eskolan porrot egin ez dutenek beharbada badakite “biktima” haren beste berririk. Ez *Territorios* irakurriz.

Korrektu, Kamarada! Lauaxetaren omenezko harako erakusketa haren inaugurazio ekitaldian bertako agintariak esan zuena hartu behar dugu gogoan. Ez beza inork poetaren heriotza erabili, arren, indarkeriaren apologia egiteko! Ez zuen hain dotore esan, ezta behar ere hala esan. Trakets, baina esan egin zuen.

Beldurra eragiten du fusilak. Zer esanik ez fusilatu zutenak guardia zibilak- berak esan moduan, txapelokerrak- izan zirela aipatuz gero. Ufa!

Beldurra, arima barru-barruko izua, Esteban Urkiaga Basarazek, ezizen literarioz Lauaxeta, heriotzarako itxarongelan marraztu zutenek eragiten didate. Esan izan ez balidate marrazkiok nork eginak diren, egilea “munduko edozein zokondotako

edozein kartzelatan atxilo dagoen edonor”-edo “atxilo egondako edonor”, aintzat zein denboratara jotzen den-, halaxe esango nukeen. Hauta beza bakoitzak bere kartzela, Soto del Real nahiz Hego Ameriketako estadioetako edozein aldagela, eta saia bedi irudikatzen preso, edozein preso, bere buruaren marrazkia egiten. Hori presoak zertarako egiten ote duen eta, bera ere norbait badela ziurtatzeko. Ispiluarena egiten duten marrazkiotan bere burua hor kanpoan ikusi ahal izateko, fisikoki. Marrazkiotan ikusten denez, heriotzako itxarongelan izan zuen portaeraren arabera preso arrunta izan zen Esteban Urkiaga Basaraz komandantea- poeta mobilizatua- ezizen literarioz Lauaxeta.

Atxilotu berri arruntaren portaera izan zuen, atxilotu berritan, Esteban Urkiaga Basaraz kaletar jantziez Gernikan zebilen komandanteak. Preso hartu zuten erreketei -karlista muturrekoei- bere burua entregatzearen joana zela esan zien eta, hara! Horrek gainera zetorkionetik salbatu ahal izango zuelakoan, gixajoa. Atxilotua izan denak badaki halako tentazioen berri, poliziek badakiten ber. Azkenekoek barre egiten diote atxilotuari, oinazerako tresnak are eta pozago zorrozten dituzten artean.

Atxiloketaren ostean bost egunen buruan auzia erabakita zegoen, El paisano Esteban Urkiaga Lauaxeta, hormara! Paisanoari berrogetaz egun geratzen zitzaizkion, Karmeldarren komentuan igaro beharrekoak, itzal biko gurutzearen abaroan, Herioaren zain. Herio, euskal mitologiakoa. Horren harira edo, Urkiaga'tar Estepan ezizen literarioz “Lauaxeta” euskal idazleak Urtzi ekarri zuen gogora. Baina gurutzean eskegi, hala ere, bere esperantza. Eta badiot; itzal biko gurutzea zen hura. Mahai gainean ukan zuten sumarismamente epaitu zuten militar matxinatu etoiek, eta ziegan bertan eskegita ukan zuten sumarismamante epaitua izan berri zen kristau zintzo Esteban/Estepan/de Urkiaga'tar, gaztetan apaiztegia ikasiak.

Itzal biko gurutzearen abaroan preso, Gernikan atxilotu berritan hara -Gernikara, bai- bere burua entregatzearen joana zela esan zuen gizon ikaratuak poeta eta propagandistaren sena berreskuratu duelarik, eta ekaina bere bizitzako azken gaina izango den ziurtasun betean, aberriaren aldeko olerkiak idatzi nahi ditu. Bere burua entregatuta ere ez zioten barkatu, gurutzearen beste itzalaren abaroan

ziren militarrek, faxistek, eskuindarrek. Hauetako batzuen alde egin zuela? Bada, horra ukan zuen borondatearen froga! Kristau gixajo hura, kristauekin auzia kristau mamia ez zen erlijioa. Eta mamia zein zen igarri ez duenarentzat, hona militarren epaia, Gasteizko Vitorian emana, eurek ere ulertu ahal izango zuten moduan idatzia.

SENTENCIA

En la Plaza de Vitoria a quince de mayo de mil novecientos treinta y siete vista en Consejo de Guerra de Plaza la causa que por supuesto delito de rebelión se sigue contra el procesado ESTEBAN URKIAGA Y BASARAZ, mayor de edad penal. Oída la acusación fiscal y la Defensa y

CONSIDERANDO....Que el procesado Esteban Urquiaga y Basaraz, conocido nacionalista vasco y propagandista en prensa y mitines de estos ideales, con postrerioridad al Movimiento Nacional y para oponerse a él colabora directa y activamente con las autoridades del frente popular y elementos marxistas desempeñando el cargo de Comandante jefe de Unidades vascas, cargo al que fué promovido por el prestigio que gozaba entre dichos elementos.

CONSIDERANDO...Que además de lo anteriormente expuesto siguió haciendo activa campaña periodística, principalmente en el periódico "Euzkadi", habiendo sido propuesto para redactor jefe de la revista separatista "Gudari", en vista del celo y entusiasmo que por la causa rojo separatista venía demostrando.

CONSIDERANDO...Que por lo dicho en el anterior resultando fué nombrado por el llamado Gobierno de Euzcadi, para que acompañase al periodista francés Georges Berniar con objeto de seguir haciendo la campaña de escarnio citada en la prensa extranjera, a la población de Guernica, creyendo que estaba aún ésta en poder de sus fuerzas y siendo hecho prisionero y sorprendido por las nuestras en el pueblo citado.

HECHOS PROBADOS.

CONSIDERANDO...Que los hechos relatados son constitutivos de un delito de adhesión a la rebelión, previsto y penado en el artículo 238 nº 2 del Código de Justicia Militar, en relación con el 237 del mismo texto legal y con lo promulgado en el Bando declaratorio del estado de guerra y en el de 28 de julio de la Junta de Defensa Nacional, toda vez que el procesado con la actuación descrita demuestra desde el primer momento de surgir el Movimiento Nacional, su identidad absoluta y su cooperación decidida a los elementos rojo separatistas que levantados en armas luchaban contra el Glorioso Movimiento Nacional y las Autoridades

Militares que lo encarnan, únicas, auténticas y legítimas de hecho y de derecho desde el 18 de julio último.

CONSIDERANDO....Que el delito dicho es responsable en concepto de autor según artículo 1º del Código Penal Ordinario, el procesado Esteban Urquiaga y Basaraz, siendo de apreciar, a tenor de lo previsto en el artículo 173, del Código de Justicia Militar la peligrosidad del encartado y la transcendencia del daño causado por la actuación del mismo, desprendidas de sus antecedentes y propaganda separatistas realizada. Vistos los artículos citados y demás de general aplicación de ambos Códigos.

Fallamos que debemos condenar y condenamos al procesado paisano Esteban Urquiaga y Basaraz, a la pena de muerte, con reserva de las acciones que pudieran ejercitarse durante el período de ejecución de sentencia en concepto de responsabilidad civil.

Pablo Jevenois.

Gogoetarako, adi auzian nahasturik ibili ziren matxinatuen izenei. Euskal Herriaren historiaren parte dira izenok, gutxienez jota bitan aipatuak; faxista legez lehenengoetan; demokrata legez bigarrenetan. Halaxe ulertzen da hau sinatzen duena oraingo demokrata ofizialetako batzuek faxistatzat jo izana. Ez dugu inoiz historiaren haizearen nondik norakoaren bat-bateko aldatzea behingoan harrapatzen jakin”.

Edorta Jimenez

MEMORIA
ELKARRIZKETAK